

Hoge aantallen dakbroedende Kokmeeuwen *Larus ridibundus* in de Eemshaven in 2011

HIGH NUMBERS OF ROOF-NESTING BLACK-HEADED GULLS IN THE EEMSHAVEN IN 2011

Klaas van Dijk

Inleiding

In de Eemshaven, in het uiterste noordoosten van de provincie Groningen, worden sinds 2007 jaarlijks Visdieven *Sterna hirundo* gevangen en voorzien van een individueel herkenbare kleuring (Hiemstra 2008). Regelmatig ga ik een dagje mee om te helpen met dit onderzoek. Tijdens een van die dagen raakte ik aan de praat met de bemanning van het vrachtschip Kaduna. Dit schip lag pal naast de kolonie waar we op dat moment met het ringonderzoek bezig waren. De bemanning nodigde mij uit om vanaf het bovendek een kijkje te nemen op het dak van een nabijgelegen gebouw, want daar zaten volgens hen nog veel meer vogels. Dit dak bleek vol te zitten met broedende Kokmeeuwen *Larus ridibundus*. Ik heb vanaf het schip een telling uitgevoerd. De resultaten worden in dit artikel besproken. Voor een beter beeld van het totale aantal broedende kustvogels in dit gebied wordt tevens ingegaan op het voorkomen van sterns.

Methode

De Kokmeeuwen zaten op het dak van een gebouw van Sealane (53°26'56''NB; 06°49'13''OL, Fig. 1). De Kaduna lag voor anker in de Emmahaven op ca 200 meter ten zuiden van het gebouw. De telling is uitgevoerd op 10 juni 2011 rond 16:30 (twee uur voor hoogwater) vanaf het bovenste dek van de Kaduna. Dit dek is hoger dan het dak en ik had daardoor prima zicht op de broedende vogels. De vogels zijn met behulp van een telescoop geteld.

Resultaten

In totaal waren 940 volwassen Kokmeeuwen aanwezig. Veel paren hadden kleine jongen, maar een flink aantal vogels zat te broeden op een nest met eieren. Het dak zat aardig vol en er waren nauwelijks plekken zonder Kokmeeuwen zichtbaar. Op twee schuin aflopende daken aan weerszijden ervan zaten nog eens 150 Kokmeeuwen, ruwweg voor de helft adulte vogels en voor de helft vogels in het tweede kalenderjaar. Er waren echter geen nesten op deze schuine daken te zien. Na deling van het aantal adulte vogels door 1.5 (conform Van Dijk & Boele 2011) gaat het dan om 675 broedparen. Op het dak waren ook 51 volwassen Visdieven aanwezig, waaronder een flink aantal broedende vogels. Na toepassing van dezelfde omrekeningsfactor betreft dit 35 paren. De omvang van de kolonie Kokmeeuwen was vanaf de grond niet in te schatten. Tijdens eerdere bezoeken had ik wel gezien dat er op het dak Kokmeeuwen broedden, maar ik dacht aan een kolonieomvang van enkele tientallen paren.

Figuur 1. Uitzicht vanuit het zuiden op de gebouwen van Sealane, Eemshaven, 1 juni 2011. *The Sealane buildings with a large breeding colony of Black-headed Gulls on one of its roofs, Eemshaven, 1 June 2011 (Ana Buren).*

Op 10 juni 2011 zaten er bij Sealane ook nog eens 60 paren Kokmeeuwen op de grond. Het merendeel broedde op een grasveld van het voormalige parkeerterrein van de Borkumlijn, ten zuiden en zuidoosten van Sealane. Hier waren tevens 205 paren Visdieven en 65 paren Noordse Sterns *Sterna paradisaea* gevestigd (Fig. 1). De op de grond broedende meeuwen en sterns zijn met de telescoop vanuit de auto geteld: Noordse Stern 60 paren op het grasveld op 3 juni, vijf paren langs de spoorlijn op 10 juni; Visdief 110 paren op het grasveld op 3 juni, 95 paren langs en rond de spoorlijn op 10 juni. In totaal gaat het dan in 2011 voor deze locatie (omvang <math><0.1 \text{ km}^2</math>) om 735 paar Kokmeeuwen, 240 paar Visdieven en 65 paar Noordse Sterns. Op 3 juni werden hier tevens vier Noordse Sterns op het nest gevangen en met een geolocator uitgerust (Fijn *et al.* 2013).

Figuur 2. Vangen van Visdieven op het nest (rechts Derick Hiemstra, links Klaas van Dijk) langs de spoorlijn bij Sealane (rechts), 18 juni 2010. *Trapping of Common Terns on the nest, Eemshaven, 18 June 2010* (Ana Buren).

Tijdens het bezoek aan de grondkolonie op 10 juni 2011 werd op het grasveld een geringde Kokmeeuw gezien bij een nest met een ei. Een half uurtje later ving Rob Voesten de vogel met een vangkooi op het nest. De vogel droeg een Nederlandse ring (Arnhem 3.500.645) en bleek op 16 mei 1996 als broedvogel op het nest bij Hoogkerk (Groningen) te zijn geringd door Klaas Koopman. De broedlocatie bij Hoogkerk is een binnenlandkolonie op 32 km ten zuidwesten van de Eemshaven. In de tussenliggende 15 jaren werd deze vogel nergens opgemerkt. De vogel was niet in de slagpenrui en had een vleugellengte van 306 mm. Op grond van de kopmaten (koplengete 82,9 mm, snavelhoogte 8,8 mm) was het waarschijnlijk een mannetje. De aluminium ring is vervangen door een stalen ring (Arnhem 3.725.247) en de vogel kreeg een witte kleurring (inscriptie E6LC).

2010 en eerder

In 2010 broedden ook Kokmeeuwen op het dak van Sealane, maar het precieze aantal is onduidelijk. Ik heb tweemaal globale notities gemaakt, op 11 mei 2010 (*'aanzienlijke activiteit van Kokmeeuw en Visdief op en rond het dak, een behoorlijke kolonie'*) en op 27 mei (*'op het dak volop activiteit van Kokmeeuw en Visdief'*). In 2010 vestigden veel sterns zich pas erg laat in de Eemshaven. Op 2 juli telde Ko Veldkamp 130 nesten van sterns op de grond, gelijk verdeeld over het grasveld en de spoorbaan, en op 14 juli telde ik tijdens een kort bezoek in totaal 265 sterns op de grond (hoofdzakelijk Visdief). In overleg met alle betrokkenen zijn we uitgekomen op een schatting van 150 paren Visdieven (dak, spoorrails en grasveld) en 10-15 paren Noordse Sterns (alleen op de grond).

Visdieven broeden al jaren op het dak van Sealane en op andere daken in de Eemshaven, maar het is niet duidelijk hoeveel jaren Kokmeeuwen al op het dak van Sealane broeden. In 2009 heb ik geen notities gemaakt over Kokmeeuwen op het dak van Sealane. Wel broedden hier toen Visdieven (*'15 mei 2009, grote kolonie Visdieven op het dak'*). Op 8 juni 2005 zag René Oosterhuis tijdens laagwater 20-25 Kokmeeuwen (en verschillende Visdieven) vanaf het dak van Sealane opvliegen. Achteraf bezien zijn dit waarschijnlijk broedvogels geweest.

Discussie

De eerste goed gedocumenteerde gevallen van dakbroedende Kokmeeuwen in Nederland stammen uit de jaren 1990. In 1995 broedde voor het eerst een paar Kokmeeuwen op een dak in Hasselt (Overijssel) in een al jarenlang bestaande kolonie Visdieven. In de jaren erna ging het om 16 (1996), 78 (1997) en 130 (1998) paren Kokmeeuwen (Veldkamp 1996, 1998). In 1998 vestigde zich een paar Kokmeeuwen op een dak in Leeuwarden (Friesland) en ook hier zat al jaren een kolonie Visdieven. Het ging in de jaren erna om 20 (1999), 100 (2000) en 125 (2001) paren Kokmeeuwen. In 2002 was het dak ongeschikt gemaakt en toen werd er niet meer gebroed (Koopman 2001, 2002, 2003). In de Haarlemmermeer werd eind 1999 een pompstation in gebruik genomen. In 2000 zaten er alleen 45 paren Visdieven op het dak, in 2001 ging het om 35 paren Visdieven en 80 paren Kokmeeuwen. De aantallen Kokmeeuwen liepen snel op naar 192 (2002), 495 (2003), 400 (2004 en 2005) en 485 (2006) paren. Daarna werd het dak ongeschikt gemaakt en thans broeden er geen meeuwen en sterns meer (Wokke & Cottaar 2006). Ook elders in Nederland broeden Kokmeeuwen wel op daken, bijvoorbeeld in Wergea (Friesland, 6 paren in 2007, 13 paren in 2008, 46 paren in 2009, Postma 2009a, b) en in de steden Utrecht (Poot 2008) en Groningen (vanaf 2006 jaarlijks 1-5 paren). Op al deze locaties (in Groningen op meerdere daken) zijn het daken waar tevens Visdieven zitten.

Ik ken geen kolonies op daken met vergelijkbare of hogere aantallen broedparen, ook niet uit het buitenland. Raven & Coulson (1997) en Lilleør (2000) vermelden niets over Kokmeeuwen op daken. Calladine *et al.* (2006) noemen één geval uit Schotland (*some of the 100 breeding pairs were on buildings*). Dit alles wijst erop dat het in 2011, met 675 paren dakbroeders op één dak, om een uitzonderlijk hoog aantal ging. Het overzicht maakt verder duidelijk dat dakbroedende Kokmeeuwen een sterke associatie hebben met op daken broedende Visdieven. Tot slot komt er een patroon naar voren dat Kokmeeuwen zich pas op een dak vestigen als er al een of meerdere jaren Visdieven op zitten te broeden.

Kokmeeuwen zijn over het algemeen trouw aan de kolonie waar ze broeden en bewezen gevallen van broeddispersie zijn niet gemakkelijk vast te stellen. De nestvangst van een geringde Kokmeeuw was dus

een mooie meevaller. Koopman (1999, 2001, 2002) noemt nog drie gevallen: van Hoogkerk in 1987 naar de kwelders bij Holwerd (Waddenzee, Friesland, 44 km) in 1994, van de kwelders bij Pieterburen (Waddenzee, Groningen) in 1987 naar Holwerd in 1999 (41 km) en van Holwerd in 1986 naar Griend in 2000 (45 km, kustkolonie). De laatste vogel was het enige geval van zekere broeddispersie naar Griend (Van Dijk & Oosterhuis 2010). Ringaflezingen door Derick Hiemstra en mij van gezonde vogels midden in het broedseizoen (mei-half juni) wijzen erop dat vaker verhuizingen optreden van broedvogels van kustkolonies naar Hoogkerk en *vice versa*.

Dankwoord

Mijn dank gaat allereerst uit naar de vriendelijke bemanning van de Kaduna die mij deze telling in alle rust liet uitvoeren. Verder dank aan Rob Voesten voor het lenen van zijn telescoop, dank aan Derick Hiemstra en Rob Voesten voor de hulp bij de tellingen en dank aan iedereen die een bijdrage aan dit artikel heeft geleverd.

Summary

In 2011, a large colony of roof-nesting Black-headed Gulls was discovered in the Eemshaven, Groningen, a coastal harbour in the Dutch Wadden Sea. In total 675 breeding pairs were counted, with 35 pairs of Common Terns breeding between the gulls. The count was carried out on 10 June (c. 2 hrs before high tide) from the top deck of a vessel moored at a distance of 200 meter. This platform provided a good overview of the roof and its surroundings. This is the largest known colony of roof-nesting Black-headed Gulls around the North Sea. Another 60 pairs were breeding on the ground nearby. Amongst them a ringed bird was trapped on its nest on the same day. It had been ringed as an adult on the nest in an inland colony in May 1996, 32 km to the south-west, thus being a confirmed record of breeding dispersal.

Referenties

- Calladine J., Park K., Thompson K. & Wernham C. 2006. Review of urban gulls and their management in Scotland. Scottish Executive, Edinburgh.
- Van Dijk A. & Boele A. 2011. Handleiding Broedvogelonderzoek. SOVON, Nijmegen.
- Van Dijk K. & Oosterhuis R. 2010. Herkomst, aantallen en broedsucces van

- Kokmeeuwen op Griend. *Limosa* 83: 21-35.
- Fijn R., Hiemstra D., Phillips R. & van der Winden J. 2013. Arctic Terns from The Netherlands migrate record distances across three oceans to Wilkes Land, East Antarctica. *Ardea* 101: 3-12.
- Hiemstra D. 2008. De overleving van Visdiefjes. *Sula* 21: 66-71.
- Koopman K. 1999. Ringonderzoek aan Kokmeeuwen bij Hoogkerk. *Grauwe Gors* 27: 145-152.
- Koopman K. 2001. Ringen van steltlopers, meeuwen en sterns in 1999. *Twirre* 12: 125-130.
- Koopman K. 2002. Ringen van steltlopers, meeuwen en sterns in 2000. *Twirre* 13: 47-54.
- Koopman K. 2003. Ringen van steltlopers, meeuwen en sterns in 2001 en 2002. *Twirre* 14: 58-62.
- Lilleør O. 2000. Ynglende måger på hustage i Århus og det øvrige Danmark. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 94: 149-156.
- Poot M. 2008. De eerste Kleine Mantelmeeuwen broedend op een dak in Utrecht in 2007 en 2008. *Sula* 21: 36-37.
- Postma J. 2009a. Voorlopig overzicht van kolonievogels en zeldzame broedvogels in Fryslân in 2008. *Nieuwsbrief SOVON Fryslân 2009/1*: 5-8.
- Postma J. 2009b. Eerste impressie van het LSB in Fryslân in 2009. *Nieuwsbrief SOVON Fryslân 2009/2*: 10-13.
- Raven S. & Coulson J. 1997. The distribution and abundance of *Larus* gulls nesting on buildings in Britain and Ireland. *Bird Study* 44: 13-34.
- Veldkamp R. 1996. Ook Kokmeeuwen gaan het dak op. *Noordwesthoek* 23: 121-126.
- Veldkamp R. 1998. De Kokmeeuwen en Visdieven op het dak van Heembeton te Hasselt in 1998. *Noordwesthoek* 25: 107-111.
- Wokke E. & Cottaar F. 2006. Dakbroedende Zwartkopmeeuwen in Cruquius-oost. *Fitis* 42: 134-137.

Adresgegevens auteur:

Klaas van Dijk

Vermeerstraat 48, 9718 SN Groningen, klaas.vdijk@hetnet.nl

Naschrift

In 2012 was het dak ongeschikt gemaakt voor broedvogels. De Kokmeeuwen zaten nu in een compacte groep op het oostelijk deel van het grasveld (minimaal 560 paren, vermoedelijk een forse onderschatting). In 2013 telde de kolonie 750 paren Kokmeeuwen. Tijdens het zoeken naar Noordse Sterns met een geolocator (Fijn *et al.* 2013) zag ik op 19 mei 2012 vanuit een schuiltent een geringde Kokmeeuw (Arnhem 3.527.981) die op een nest met drie eieren ging zitten. De vogel was in 1997 in de Eemshaven als nestjong geringd en is dus een voorbeeld van geboorteplaatstrouw. Tot slot hebben in 2012 op deze locatie 170 paren Visdieven en 140 paren Noordse Sterns gebroed.